

Guzel Jachina

OD AUTORKY
BESTSELLERU
ZULEJKA
OTEVÍRÁ OČI

Děti Volhy

ROMÁN
OCENĚNÝ RUSKOU
STÁTÍ CENOU
A PŘELOŽENÝ
DO 17 JAZYKŮ

PROSTOR

Guzel Jachina
Děti Volhy

PROSTOR

Guzel
Jachina
Děti
Volhy

přeložil Jakub Šedivý

PROSTOR | PRAHA | 2020

Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency
© 2018 by Guzel Yakhina

Czech edition © PROSTOR, 2020
Translation © Jakub Šedivý, 2020

ISBN 978-80-7260-468-5

Knihu finančně podpořilo
Ministerstvo kultury České republiky

Publikováno s podporou
Institutu pro literární překlad, Rusko

AD VERBUM

Kniha vychází pod záštitou Nadace Michaila Prochorova v rámci programu TRANSCRIPT na podporu překladů ruské literatury.

Mikhail
Prokhorov
Fund

transcript

Mému dědečkovi, vesnickému učiteli němčiny

Žena

1

Volha rozdělovala svět na dvě části.

Levý břeh byl nízký a žlutý, rovina přecházela do stepi, ze které každé ráno vstávalo slunce. Půda tady měla trpkou chuť a byla rozrytá od syslů, traviny rostly hustě a vysoko, ale stromy byly nízké a řídké. Za obzor ubíhaly lány a políčka melounů a dýní, pestrobarevná jako baškirská příkrývka. Podél vody byly nalepeny vesnice. Ze stepi vanulo horko a kořenná vůně – turkmenská poušť a slané Kaspické moře.

Jaká byla země na druhém břehu, nikdo nevěděl. Na pravé straně se nad řekou vršily mohutné hory a padaly kolmo do vody jako seříznuté nožem. V zářezech se mezi kameny drolil písek, hory však nesedaly, ale byly každým rokem strmější a pevnější: v létě hrály modrozelenou barvou díky lesu, který je pokrýval, v zimě byly bílé. Za ty hory zacházelo slunce. Někde ještě dál, za horami, se prostíraly lesy, studené javorové a hluboké jehličnaté, velká ruská města s pevnostmi z bílého kamene, močály a průzračně modrá jezera s ledovou vodou. Z pravého břehu věčně vanul chlad – za horami oddechovalo vzdálené Severní moře. Někteří lidé mu podle staré paměti říkali Velké německé.

Šulmajstr Jakob Ivanovič Bach vnímal tuhle neviditelnou hranici přímo uprostřed volžské hladiny, kde měly vlny odstín oceli a černého stříbra. Avšak ta hrstka lidí, se kterými se dělil o své podivné myšlenky, byla v rozpacích, protože měla

sklon vidět rodný Gnadental* spíše jako střed svého malého vesmíru, obklopeného volžskými stepmi, než jako pohraniční bod. Bach se nerad přel: každé vyjádření nesouhlasu mu způsobovalo duševní bolest. Trpěl, dokonce i když v hodině huboval lajdáckého žáka. Možná proto ho považovali za průměrného učitele: Bach měl tichý hlas, neduživou postavu a natolik nezajímavý vzhled, že se o něm nedalo říct vůbec nic. Jako ostatně o celém jeho životě.

Bach se probouzel každé ráno ještě za svitu hvězd a natažený pod prošivanou peřinou z kachního peří poslouchal svět. Tiché nesourodé zvuky cizího života plynoucího někde kolem něj a nad ním ho uklidňovaly. Po střeších se proháněl vítr – v zimě těžký, hustě nasycený sněhem a kroupami, na jaře pružný, vydechující vlhkost a nebeskou elektřinu, v létě zvadlý, suchý, promíchaný s prachem a lehkými semínky kavylu. Psi štěkali a vítali hospodáře, kteří vyšli na zápraží. Skot cestou k napajedlu bučel hlubokým hlasem (svědomitý kolonista nikdy nedá volovi nebo velbloudovi včerejší vodu z vědra nebo tající sněh, ale určitě ho dovede napojit k Volze – ještě dřív, než se nasnídá a pustí do další práce). Ve dvorech se začaly ozývat táhlé ženské písně – buď ke zkrášlení chladného rána, nebo zkrátka proto, aby zpěvačky neusnuly. Svět dýchal, praskal, hvízdal, bučel, duněl kopyty, zvonil a zpíval různými hlasy.

Zvuky jeho vlastního života byly do té míry nepatrné a nevýznamné, že si je Bach odvykl vnímat. V poryvech větru drnčelo jediné okno v místnosti (už loni bylo třeba sklo do rámu lépe usadit a spoje utěsnit velbloudí srstí). V dlouho nevymeteném komíně praskalo. Tu a tam se odkudsi zpoza pece ozývalo pískání šedivé myši (ale možná se mezi podlahovými prkny proháněl průvan a myš dávno chcípla a stala se potravou červů). To bylo patrně všechno. Poslouchat *velký* život bylo daleko zajímavější. Čas od času, když se Bach zaposlouchal, zapomínal dokonce, že i on sám je součástí tohoto světa; že i on by mohl vyjít na zápraží a přidat se k polyfonii hlasů: zazpívat

* Gnadental – v překladu z němčiny: požehnané údolí.

něco hlasitého, plamenného, například kolonistickou píseň „*Ach Wolge, Wolge...*!“ nebo prásknout vchodovými dveřmi nebo aspoň obyčejně kýchnout. Ale Bach raději poslouchal.

V šest hodin ráno už stál oblečený a učesaný u školní zvonice s kapesními hodinkami v ruce. Počkal, až obě ručičky splynou v jednu linku – hodinová na šestce a minutová na dvanáctce –, a ze všech sil zatáhl za provaz: bronzový zvon zvučně odbíjel. Během dlouhých let dosáhl Bach v téhle činnosti takového mistrovství, že se zvonění rozléhalo přesně ve chvíli, kdy se minutová ručička dotýkala vrcholu ciferníku. O chvíli později – Bach to dobře věděl – se každý obyvatel kolonie otáčel za zvukem, smekal čepici se štítkem nebo obyčejnou čepici a šeptal krátkou modlitbu. V Gnadentalu začínal nový den.

Mezi povinnosti šulmajstra patřilo zvonit třikrát denně: v šest hodin ráno, v poledne a v devět večer. Dunění zvonu považoval Bach za svůj jediný důstojný vklad do hlaholící symfonie života kolem.

Bach počkal, až z boku zvonu skane poslední nejmenší vibrace, a pak běžel nazpátek do šulhausu. Školní budova byla postavena z kvalitních trámů pocházejících ze severu (kolonisté kupovali splavené dřevo, které se plavilo dolů po Volze z Žigulovských hor nebo dokonce z Kazaňské gubernie). Základy měla kamenné, kvůli pevnosti vymazané vepřovicemi, a střechu podle nové módy plechovou, která nedávno nahradila rozeschlá prkna. Rámy a dveře Bach každé jaro natíral sytě modrou barvou.

Budova byla dlouhá, po obou stranách měla šest velkých oken. Téměř celý vnitřní prostor zabírala učebna, v jejímž čele bylo vyhrazeno místo pro učitelovu kuchyňku a ložnici. Na stejné straně se nacházela i hlavní pec. Teplo z ní k vyhřátí prostorné místnosti nestačilo, a tak byla ke stěnám přilepená ještě troje železná kamínka a kvůli tomu bylo ve třídě neustále cítit železo: v zimě rozžhavené a v létě vlhké. V protilehlém rohu se zvedala katedra šulmajstra a před ní se táhly řady lavic pro žáky. V první řadě – „oslovské“ – seděli nejmladší žáci a ti, jejichž chování nebo píle dělaly učiteli starost; v dalších řadách seděli starší žáci. Ve velké třídě byla ještě rozměrná

tabule s křídami, skříň naplněná kancelářským papírem a zeměpisnými mapami, několik masivních pravítek (používaných obvykle k jasnému záměru s výchovným účelem) a portrét ruského imperátora, který se tu objevil jenom na příkaz školní inspekce. Dlužno říct, že tenhle portrét působil jen zbytečné starosti: po jeho získání musel starosta vesnice Peter Ditrich předplatit noviny, aby – chraň bůh! – nepropásli zprávu o výměně imperátora v dalekém Petrohradě a neudělali si ostudu před další komisí. Dříve novinky z ruského Ruska přicházely do kolonie s takovým zpožděním, jako kdyby se nenacházela v srdci Povolží, ale v nějakém zapadlém koutě říše, takže k trapné situaci mohlo klidně dojít.

Když si Bach přál vyzdobit zeď obrazem velikého Goetha, nic z toho nebylo. Mlynář Julius Wagner, který obchodně často navštěvoval Saratov, sliboval, že „tam spisovatele najde, pokud se někde válí po krámech“. Ale protože mlynář žádnou vášni pro poezii nehořel a měl pouze mlhavou představu o podobě geniálního krajana, byl proradně oklamán: místo Goetha mu prohnany vetešník podstrčil mizerný portrét chudokrevného šlechtice s podivným krajkovým límcem, okázalým knírem a špičatou bradkou, který mohl být považován leda tak za Cervantese, a to ještě při slabém osvětlení. Gnadentalský malíř Anton Fromm, proslulý výzdobou truhel a polic na nádobí, se nabídl, že knír a bradku přemaluje a dole na portrét, hned pod krajkový límec napíše tučně bílou barvou „Goethe“, Bach s tím však nesouhlasil. Tak zůstal šulhaus bez Goetha a nešťastný portrét byl malíři na jeho vlastní žádost věnován „pro uměleckou inspiraci“.

... Když Bach splnil svou povinnost vyzvánět, roztopil pec, aby se třída před příchodem žáků vyhřála. A běžel se do svého koutku nasnídat. Co ráno jedl a pil, by nejspíš nedokázal říct, protože tomu nevěnoval sebemenší pozornost. Jedna věc se dala říct naprosto jasně: místo kávy pil Bach „rezavou břečku podobající se velbloudí moči“. Přesně tak se vyjádřil starosta Ditrich, který k šulmajstrovi před pěti nebo šesti lety zašel v důležité záležitosti a sdílel s ním ranní stolování. Od té doby starosta na snídani víckrát nezašel (popravdě řečeno

ani nikdo jiný), ale Bach si ta slova zapamatoval. Ale ta vzpomínka ho ani trochu neznepokojovala: k velbloudům choval upřímné sympatie.

Děti přicházely do šulhausu na osmou. V jedné ruce měly hromádku knih, v druhé otýpku dříví nebo pytlík s kyzjakem* (kromě platby za výuku kolonisté hradili vzdělání dětí i naturálními produkty – topivem pro školní kamna). Výuka trvala čtyři hodiny do polední přestávky a dvě hodiny po ní. Školu žáci navštěvovali svědomitě: za zameškání jakékoli poloviny vyučování platila rodina záškoláka pokutu ve výši tří kopejek. Učili se německý a ruský jazyk, psaní, čtení a aritmetiku; katechismus a biblické dějiny docházel vyučovat gnadentalský pastor Adam Händel. Žáci nebyli rozděleni do tříd, všichni seděli společně: některý rok bylo dětí padesát, jiný i sedmdesát. Někdy je šulmajstr rozděloval do skupin a každá měla jiný úkol, jindy zase recitovali a zpívali sborem. Společné studium bylo základní – pro tak široké a nezbedné posluchačstvo nejúčinnější – pedagogickou metodou v gnadentalské škole.

Za léta kantořiny, kdy každý rok připomínal ten předchozí a ničím neobvyklým se nelišil (leda snad že minulý rok opravili střechu a teď na učitelskou katedru přestalo kapat ze stropu), si Bach natolik zvykl pronášet ta samá slova a předčítat stejné úlohy ze sbírek, že se v duchu uvnitř vlastního těla naučil rozdvajovat. Jazyk opakoval další syntaktické pravidlo, ruka malátně plácala pravítkem po zátylku příliš hovorného žáka, nohy rozvázně nesly tělo po třídě, ale mysl... Bachova mysl dřímala, ukolébána vlastním hlasem a pravidelným pohoupáváním hlavy do rytmu rozvážných kroků. Vida, po nějaké době už neměl v ruce Volnerův *Ruský jazyk*, ale sbírku úloh od Goldenberga. A rty už nedrmolily o podstatných a přídavných jménech a slovesech, ale o pravidlech sčítání. A do konce hodiny už zbýval jen malý kus, necelá čtvrt hodinka. Nebylo to skvělé?

* Kyzjak – topivo nebo stavební materiál ze sušeného hnoje slisovaného se slámou.

Jediným předmětem, u kterého mysl získávala bývalou svěžest a čilost, byl německý jazyk. Bach se nerad dlouhou dobu věnoval krasopisu, rychle hodinu popoháněl k poetické části: Novalis, Schiller, Heine – básně se na mladé rozčuchané hlavy valily štědře jako voda v den koupele.

Láskou k poezii vzplanul Bach už v mládí. Tenkrát to vypadalo, že se neživí bramborovými plackami a melounovým želé, ale pouze baladami a chvalozpěvy. Zdálo se, že jimi dokáže nakrmit i všechny kolem sebe – proto se také stal učitelem. Dodnes když recitoval na hodině milované strofy, pocítoval na prsou, v krajině srdeční, chladivé obdivné chvění. Když potisící předčítal *Poutníkovu noční píseň*, jeho pohled směřoval přes školní okno, za nímž nacházel všechno, o čem psal velký Goethe: jak mohutné tmavé hory na pravém břehu Volhy, tak věčný klid panující ve stepi na břehu levém. A on sám, šulmajstr Jakob Ivanovič Bach, stár třicet dva let, ve stejno-kroji lesknoucím se od dlouhého nošení, se zalátanými lokty a nestejnými knoflíky, se začínající pleší a shrbený od nastupujícího stáří – kým jen byl, ne-li právě tím poutníkem, zcela vysíleným a ubohým ve svém zděšení z věčnosti...?

Děti učitelovu vášeň nesdílely: jejich tváře – rozpustilé nebo soustředěné v závislosti na jejich temperamentu – od prvních veršů získávaly náměsíční výraz. Jenský romantismus a heidelberská škola na třídu účinkovaly lépe než prášky na spaní; recitování veršů se možná dalo využít k utišení třídy namísto obvyklého okřikování a ran pravítkem. Snad jen Lessingovy básně popisující dobrodružství hrdinů známých z dětství – prasat, lišek, vlků a skřivánek – vzbuzovaly u těch nejzvědavějších žáků zájem. Ale i ti zanedlouho ztratili nit příběhu líčeného přísnou a nabubřelou *vznešenou němčinou*.

Kolonisté si přivezli své jazyky v polovině osmnáctého století ze vzdálených historických vlastí – z Vestfálska a Saska, Bavorska, Tyrolska a Württemberska, Alsaska a Lotrinska, Bádenska a Hesenska. V samotném Německu, které se již dávno sjednotilo a nyní se hrdě označovalo za impérium, se nářečí vařila v jednom kotli jako zelenina ve vývaru a zruční mistři kuchaři Gottsched, Goethe a bratři Grimmové z nich nakonec

připravili vybraný pokrm: spisovný německý jazyk. Ale v povolžských koloniích neměl kdo praktikovat „vybranou kuchyni“ – a místní dialekty se smísily do jednoho jazyka, prostého a poctivého jako cibulačka s kůrkami chleba. Ruštině kolonisté rozuměli s obtížemi: v celém Gnadentalu by se nenašla víc jak stovka jim známých ruských slov, jakžtakž našprtaných ve škole. Nicméně i tahle stovka slov stačila, aby prodali zboží na trhu v Pokrovsku.

... Po vyučování se Bach zavíral ve své komůrce a ve spěchu hltal oběd. Bylo možné jíst i při nezavřených dveřích, ale zastrčená závora kdovíproč zlepšovala chuť jídla, které obvykle už stihlo vystydnout – a popravdě řečeno zmrznout. Za velmi mírný poplatek nosila matka jednoho žáka Bachovi jednou hrnec bobové kaše, podruhé misku mléčné nudlové polévky – zbytky včerejšího společného jídla početné rodiny. Bylo zapotřebí si s dobrou ženou samozřejmě promluvit a požádat ji, aby jídlo přinášela když ne horké, tak aspoň teplé, ale pořád nebylo kdy. On sám neměl čas si jídlo ohřát – přicházela nejpypjatější část dne: *čas návštěv*.

Pečlivě učesaný a znovu umytý scházel Bach ze zápraží šulhausu a ocital se na hlavním náměstí Gnadentalu, u podnoží velkolepého protestantského kostela z šedivého kamene s rozlehlým modlitebním sálem zdobeným krajkou špičatých oken a se zvonící připomínající ostře ořezanou tužku. Zvolil si směr – v sudé dny směrem k Volze, v liché směrem od ní – a rychlým krokem rázoval po hlavní ulici, široké a rovné jako rozvinutý pruh kvalitního sukna. Kolem úhledných dřevěných domků s vysokými krytými verandami a vyřezávanými rámy oken a dveří (obložky u Gnadentalanů vypadaly vždycky svěží a veselé – byly blankytně modré, jahodově červené a kukuřičně žluté). Kolem plotů z hoblovaných prken se širokými vraty (pro povozy a sáně) a nizoučkými dvířky (pro lidi). Kolem loděk obrácených dnem vzhůru pro případ záplavy. Kolem žen s váhami u studně. Kolem velbloudů přivázaných u krámku s petrolejem. Kolem tržního náměstí se třemi mohutnými jilmy uprostřed. Bach kráčel tak rychle a tak silně se rozléhaly válenky křupající ve sněhu nebo boty čvachtající v jarním

blátě, až se zdálo, že učitele čekají desítky neodkladných záležitostí a každou z nich musí dát ještě dnes bezpodmínečně do pořádku. Tak to taky bylo.

Nejprve musel vylézt na Velbloudí hrb a přeměřit pohledem Volhu, táhnoucí se až za obzor: jakou barvu a průzračnost mají dnes její vlny? Není nad vodou opar? Krouží tam hodně racků? Pleskají ryby ocasem v hloubce, nebo blíž u břehu? To když bylo teplé roční období. A v zimě: jaká je tloušťka sněhové pokrývky na řece – neroztál někde na slunci třpytící se led?

Poté musel projít roklí, přejít Bramborový most a ocitnout se u Vojenského potoka, který nezamrzal ani v třesnutých mrazech, a napít se z něho: nezměnila se chuť vody? Podívat se do Prasečích děr, kde dobývali hlínu na poctivé gnadentalské cihly. (Nejdřív tuhle hlínu míchali jenom se senem. Jednou se jen tak z plezíru rozhodli přimíchat kravský hnůj a zjistili, že takové složení dodává cihlám pevnost kamene. Právě tehle objev dal vzniknout nejznámějšímu místnímu pořekadlu: „Trocha hoven neuškodí.“) Po Lékořicovém břehu musel Bach dojít do rokle Tří volů, kde se nacházelo pohřebiště skotu. A pospíchal dál – přes Ostružinovou jámu a Komáří dolinu k Mlýnskému vršku a Pastorovu jezeru s Čertovým hrobečkem poblíž...

Když si během svých *návštěv* všiml Bach nějakého nepořádku – ukazatele na cestě pro saně zničeného sněhovou bouří nebo nachýlené podpěry mostu –, hned se tím trápil. Přehnaná starostlivost dělala Bachovi ze života peklo, protože jakékoli narušení obvyklého světa ho zneklidňovalo: oč byla jeho duše lhotejnější k žákům během vyučování, o to vášnivější a vznětlivější se stávala k předmětům a detailům okolního světa během procházek. Bach o svých pozorováních nikomu neříkal, ale každý den s napětím čekal, kdy se chyba napraví a svět se dostane do výchozího – patřičného stavu. Pak se uklidňoval.

Když kolonisté z dálky zahlédli šulmajstra – s věčně ohnutými koleny, strnulými zády a hlavou vtaženou mezi shrbená ramena –, někdy na něj volali a stáceli řeč na školní úspěchy svých ratolestí. Avšak Bach, zadýchaný rychlou chůzí, odpovídal pokaždé neochotně a v krátkých větách: měl málo času. Na důkaz vytáhl z kapsy hodinky, zkroušeně na ně pohlédl

a pokyvuje hlavou běžel dál, poté co spěšně ukončil započatý rozhovor.

Je třeba poznamenat, že existovala ještě jedna příčina jeho spěchu: Bach koktal. Tento neduh se u něj objevil před několika lety a šulmajstr jím trpěl výhradně mimo školu. Bachův trénovaný jazyk pracoval při vyučování spolehlivě – bez jediného zaváhání pronášel složitá slova *vznešeného německého jazyka* a snadno pronášel i takové pasáže, u kterých leckterý žák zapomněl i začátek, než si vyslechl konec. A ten stejný jazyk svého majitele najednou neposlouchal, když Bach přecházel při rozhovorech s lidmi z vesnice do nářečí. Kupříkladu recitovat nazpaměť úryvky z druhé části *Fausta* si jazyk přál. Ale říct vdově Kochové *Ten váš klacek se zase ve škole ulejal!* nechtěl ani trochu, zadržával se na každé slabice a lepil se k patru jako velký a špatně uvařený nok. Bach měl pocit, že s léty se koktání zhoršuje, ale tohle jeho podezření bylo obtížné ověřit: s lidmi rozmlouval stále méně.

Po *návštěvách* (někdy kolem západu slunce a jindy už za soumraku) se unavený a překypující spokojeností vlácel domů. Nohy měl často mokré, ošlehané tváře mu hořely a srdce radostně tlouklo: vysloužil si za svou práci každodenní odměnu – *hodinu večerního čtení*. Poté co splnil poslední povinnost dne (udeřil do zvonu přesně v devět večer) a hodil na pec vlhké oblečení, zahřál si Bach nohy v umyvadle se spařenou mateřídouškou, napil se vařící vody, aby předešel nachlazení, a posadil se do postele s knihou – starým svazčkem v kartonové vazbě s napůl setřeným jménem autora na obálce.

Kroniky přesídlení německých rolníků do Ruska vyprávěly o dnech, kdy na pozvání carevny Kateřiny připulili na lodích první kolonisté do Kronštadt. Bach dočetl až k pasáži, kdy se panovnice osobně objevuje v přístavu, aby uvítala odvážné krajany: „Děti moje!“ volá zvučným hlasem a rajtuje na koni před skupinou přesídlenců, zmrzlých po cestě. „Znovunalezení ruští synové a dcery! Dobrosrdečně vás vítáme pod našimi bezpečnými křídly a slibujeme vám ochranu a rodičovskou záštitu! Na oplátku očekáváme poslušnost a nadšení, neobyčejnou horlivost, neohroženou službu nové vlasti! A kdo s tím

nesouhlasí, ať se hned otočí nazpátek! Lidé se zkaženým srdcem a slabýma rukama nejsou v ruském státu potřeba!“

Nicméně Bachovi se vůbec nedařilo pokročit za tuhle scénu pozvedající ducha: tělo unavené procházkou pod peřinou měklo jako vařený brambor politý horkým máslem; ruce držící knihu pomalu klesaly, víčka se klížila, brada padala na hrud. Přečtené řádky kamsi odplouvaly ve žlutém světle petrolejky, zněly rozmanitými hlasy a záhy umlkaly proměněné ve tvrdý spánek. Kniha vyklouzávala z prstů a pomalu sjížděla po peřině; úder předmětu spadlého na podlahu však už Bacha vzbudit nemohl. Byl by náramně překvapený, kdyby zjistil, že slavné kroniky čte přesně tři roky.

Tak plynul život – klidný, plný drobných radostí a malých obav, naprosto uspokojující. Svým způsobem šťastný. Bylo by možné nazvat ho dokonce počestným, kdyby nebylo jedné okolnosti. Šulmajstr Bach měl zhoubnou vášeň, které mu podle všeho nebylo souzeno se zbavit: miloval bouřky. Nemiloval je jako rozvážný malíř nebo spořádaný básník, který z okna domu pozoruje běsnění živlů a podněcuje svou inspiraci v burácení hromů a sytých barvách nečasu. Ó ne! Bach miloval bouřky jako nejhorší notorický pijan vodku z bramborových slupek, jako morfinista morfium.

Pokaždé – obyčejně k tomu docházelo dvakrát nebo třikrát za rok, na jaře a v časném létě – když se obloha nad Gnadentalem nalévala fialovou tíží a vzduch byl tak silně nabitý elektřinou, že dokonce i mezi přivírajícími se řasami jako by sršely namodralé jiskry, Bach cítil v těle zvláštní narůstající vření. Jestli to byla krev, která díky zvláštnímu chemickému složení prudce reagovala na vlnění magnetického pole, nebo slabé svalové křeče vznikající následkem opojení ozonem, Bach nevěděl. Ale jeho tělo bylo najednou cizí: kostra a svaly jako by se nevešly pod kůži a roztahovaly ji a hrozily, že ji protrhnou, srdce tepalo v hrdle a konečcích prstů, v mozku cosi hučelo a volalo. Bach nechal dveře šulhausu dokořán a vydal se za tím voláním – do travin, do stepi. Zatímco kolonisté kvapně sháněli dobytek do stád a zavírali ho do ohrad a ženy tiskly k hrudi nemluvnata a posbírané otýpky rákosí a utíkaly

před bouřkou do vesnice, Bach jí šel pomalu naproti. Nebe nabobtnalé mračny, a kvůli tomu takřka přitisklé k zemi šelestilo, praskalo a burácelo; pak náhle bíle vzplanulo, vášnivě a temně zavzdychalo a padalo do stepi ve studených provazcích vody – začal liják. Bach si roztrhl výstřih košile, obnažil neduživou hrud, zaklonil hlavu a otvíral ústa. Proudly vody bičovaly jeho tělo a stékaly po něm, nohy při každém dalším zahřmění cítily chvění země. Blesky – žluté, modré a tmavě fialové – šlehaly stále častěji, buď nad jeho hlavou, nebo v ní. Vření ve svalech dosahovalo nejvyšší míry – s dalším nebeským úderem se Bachovo tělo roztříštilo na tisíc malých kousků a rozletělo po stepi.

Přicházel k sobě mnohem později, ležel v blátě, tvář měl celou poškrábanou a ve vlasech pichlavé lopuchové kuličky. Záda ho bolela, jako by ho někdo zbil. Vstal a vlekl se domů, obvykle zjistil, že všechny knoflíky ve výstřihu košile jsou vyrvané i s kořeny. Za ním zářila jasná duha, někdy i dvě, trhlínami mraků odplouvajících za Volhu proudil nebeský blánek. Duše však byla příliš vysílená, než aby se kochala touhle krásou usmíření. Bach pospíchal k šulhausu, zakrýval si rukama díry na kolenou. Snažil se vyhýbat cizím pohledům, soužil se svou nicotnou vášní a styděl se za ni. Jeho zvláštní vrtoch nebyl jenom pohoršující, ale i nebezpečný: jednou kousek od něho zabil blesk krávu, která se vzdálila od stáda, jindy zase spálil osamělý dub. A také ho to začalo přivádět na mizinu: jaké měl přes léto výdaje jenom za knoflíky! Bach se však nedokázal ovládnout a kochat se bouřkou z domu nebo ze zápraží školy. Obyvatelé Gnadentalu o učitelových jarních ztřeštěnostech věděli a hleděli na ně shovívavě: „No dobrá, co si na něm člověk vezme – na tom vzdělanci!“

Jednou se však Bachův život náhle změnil. To ráno se probudil v nejbláženějším rozpoložení mysli. Jeho výtečnou náladu způsobilo jak jasně blankytné májové nebe, které nahlíželo do okna přes roztažené záclonky, tak lehkovážně čilá oblaka plující po tomto nebi a v neposlední řadě skutečnost, že přišlo jaro a blížily se prázdniny.

V Gnadentalu probíhala výuka do Velikonoc. Když si kolonisté odbyli bohoslužbu ve slavnostně nazdobeném kostele a nabažili se záře svátečních svící, obdarovali se navzájem sladkostmi a vařenými vejci, navštívili zesnulé příbuzné na hřbitově a ty živé v sousedních vesnicích, najedli se dosyta „skleněného“ sýra a jantarově žlutého másla, zapřáhli veškerý svůj tažný dobytek a s celou rodinou se vydali orat pole. Doma nechali jen bezzubé stařeny s dětmi, které ještě neměly rozum, a ženy, jejichž domácnost byla tak rozsáhlá, že vyžadovala stálou přítomnost. Několik týdnů od posledních jitřenek až po první večerní hvězdy budou kolonisté orat pluhu step. V poledne se budou scházet u ohně, hltat bramborovou polévku a zapíjet ji pálivým *stepním čajem* uvařeným ze tří extraktů lékořicového kořene se špetkou mateřídoušky a trsem čerstvě natrhaných bylin.

Když Bach zvonil předchozí den zrána na školní zvon, věděl, že ho slyší málokdo: kolona povozů s oráči odjela do stepi ještě v noci při proměnlivém svitu ubývajícího měsíce. Gnadental se vylidnil. Ostatně nepřítomnost lidí se nijak neprojevovala na spolehlivosti Bachových znamení; naopak, učitel pociťoval ještě větší odpovědnost za to, aby čas a s ním i pořádek věcí plynuly stejně rovnoměrně a nepřerušeně.

Už se málem rozhodl vysunout nohu zpod peřiny a našátrat na podlaze pohodlné bačkory ze staré ovčí kůže, když na polštář padl stín. Bach zvedl oči – kdosi ve zvláštní třírohé čepici stojí za oknem s tváří přitisknutou ke sklu. Dívá se. Bach vykřikl překvapením, vyskočil, shodil peřinu; ale neznámý zmizel stejně rychle, jako se objevil. Jeho tvář si Bach prohlédnout

nestihl – světlo dopadalo zvenku. Vrhel se k oknu: na skle se rozpouštěla mlhavá stopa po cizím dechu. Zápasil s rámem, snažil se ho otevřít, ale železná zástrčka jako by během zimy vrostla do dřeva – nepovolila. Šulmajstr si přehodil přes ramena krátký kožich, vyběhl na zápraží a rozběhl se kolem školy – nikdo na zahrádce před domem ani na zadním dvorku nebyl. Ucítíl, jak mu v botách nepříjemně čvachtá; sklopil oči a všiml si, že běhá v blátě v domácích pantoflích. Sklesle pokýval hlavou a rychle běžel nazpátek do šulhausu.

Podivná návštěva Bacha nebývale znepokojila. Ne bezdůvodně: začátek dne byl ve znamení celé řady podezřelých znamení a obskurních událostí.

Když Bach seškraboval tupým nožem šupinky loňské barvy ze školních rámu, aby je pak mohl znovu natřít, pohlédl mimoděk nahoru a zpozoroval na nebi mrak, jenž měl zřetelné obrysy lidské tváře – nepochybně ženské. Obličej nafoukl tváře, našpulil rty, přivřel roztouženě oči a rozplynul se ve výšce. Později když šulmajstr přejížděl štětcem po dřevěných parapetech, zaslechl mečení kozy, která běžela kolem. Zvíře vřeštělo tak úpěnlivě, jako by tušilo něco strašlivého. Otočil hlavu: nebyla to žádná koza, ale mohutné flekaté prase, kterému navíc chybělo jedno ucho a kromě toho mělo na rypáku tak odpornou grimasu, jakou Bach v životě neviděl.

Ne, nebyl pověřivý jako většina obyvatel Gnadentalu. Není přece možné, aby si někdo vážně myslel, že kvůli náhodně vyplašenému vlašťovčímu hnízdu začne kráva dojit krev; nebo že když si straka čistí peří na střeše, prorokuje tím někomu z domácích úraz. Ale jedna věc je nějaká straka a něco docela jiného je prase. Proto se Bach rozhodl, že pro dnešek bylo neblahých příhod dost, důkladně zavřel kyblík s barvou a šel do své komůrky, aniž se rozhlížel nebo vnímal okolní zvuky. Hodlal strávit celý den pod zámkem, spravovat oblečení a přemýšlet o Novalisovi.

Pevně zavřel školní dveře, zastrčil závoru. Zavřel i dveře své komůrky. Důkladně zatáhl závěsy na okně. Spokojeně se obrátil ke stolu – a spatřil na něm dlouhý bílý obdélník: zapecetěný dopis.

Vylekaně se rozhlédl, jestli se tajemný pošťák neschoval někde v pokoji. Ale když nikoho nenašel, klesl na židli a zkoumal obálku s načmáraným nápisem *Panu šulmejistroy Bachovi*. Ve slově šulmajstr byly dvě pravopisné chyby.

Bach v životě nenapsal ani nedostal dopis. První co ho napadlo, bylo dopis spálit: nic dobrého v listu doručeném tak podezřelým způsobem nemohlo být. Opatrně vzal obálku do ruky: byla lehká (podle všeho obsahovala jen jeden list papíru). Prozkoumal rukopis: byl kostrbatý, očividně patřil člověku, který nebyl zvyklý často používat pero. Bach přiblížil obálku k obličejí a přičichl k ní: byla slabě cítit po jablkách. Položil ji zpátky na stůl, shora přiklopil knihou. Otočil židli k oknu, posadil se a přehodil si nohu přes nohu, zkrřížil ruce na prsou a přimhouřil oči. Seděl tak čtvrt hodiny, odevzdaně si vydechl a zamračeně, se zlou předtuchou otevřel obálku.

Velectěný šulmejistře Bachu,

srdečně vás zdravým a zvu vás na večeri abychom projednaly jednu záležitost. Pokud budete souhlasit, přijďte dnes v pět odpoledne do gnadentalského přístavu, bude tam na vás někdo čekat.

*S přátelským pozdravem
upřímně váš Udo Grimm*

Ještě něco: toho mého člověka se nebojte. Jeho vzhlet je nevábný, ale srdce má dobré.

Když se autor podepisoval, silně přitlačil hrotem pera na papír a naskrz ho propíchl.

Bach se zpotil. Sundal si oblečení a zůstal jenom ve spodním prádle. Vzal z police kalamář, rozmáchle přeškrtl a opravil chyby v textu, jichž bylo celkem osm; jeho ruka pracovala rázně, ocelové pero skřípalo a stříkalo inkoust. Pak zmačkal přeškrtaný dopis a hodil ho do koše. Lehl si pod peřinu

z kachního peří a rozhodl se, že před večerním zvoněním nevyjde z domu.

Kdyby nebyla kolonie vylidněná, mohl by se zeptat starosty Ditricha nebo jiných mužů na tohohle Grimma a třeba je i požádat, aby Bachovi při návštěvě dělali doprovod. Autor dopisu bydlel patrně nedaleko, v jedné ze sousedních kolonií dolů nebo nahoru po řece, když ho zval, aby k němu na návštěvu doplul na loďce. Kdyby šel sám, znamenalo by to provést nerozvážný a dokonce hloupý čin. To vůbec nepřipadalo v úvahu.

Ale buď byly ve vzduchu první částice předbouřkové elektřiny, nebo to byly jiné důvody – Bach najednou v nitru pocítil známky toho nepřekonatelného vzrušení, které ho nutilo vláčet se lijákem a hledat oko bouře. Zdálo se, že cítí, jak mu celým tělem projíždí nezadržitelné proudění, které ho kamsi mimovolně táhne. To Bachovi nahánělo strach a zároveň ho to podněcovalo – neměl sílu a ani touhu vzdorovat mocnému proudu: všechno jako by bylo rozhodnuto před ním a za něho, zbývalo jen splnit předepsané.

Ve stanovený čas stál Bach v přístavu – učesaný a s novým kapesníkem v kapse soukenné vesty. Jeho srdce tlouklo tak silně, že se umaštěné okraje šulmajsterského sáčka viditelně chvěly; v ruce svíral hůl, se kterou se procházel během návštěv – mohla by se docela hodit k obraně.

Gnadentalské přístaviště tvořilo maličké dřevěné molo, které vybíhalo asi tak dvacet aršínů do Volhy. Podél mola se k sobě tiskly vory, jolky a loďky s plochým dnem a na jeho konci bylo kotviště: pravouhlá plocha s vyčnívajícími konci nabílených klád – pro upevnění kotevních lan. Pokud si Bach pamatoval, velké lodě do Gnadentalu ani jednou nepřiřpluly. Ke kotevním břevnům přivazovali leda jehňata, než je naložili do loďek a vezli na trh do Pokrovska.

Bach se prošel sem a tam po vrzajícím molu v naději, že mu chůze zklidní lehký třes v kolenou. Posadil se na úvazné pachole a podíval se na opuštěnou hladinu Volhy. Vytáhl hodinky: bylo přesně pět. Vydechl si úlevou a už se chystal, že

půjde domů, když vtom někde zpod nohou – přesněji zpod popraskaných prken mola – s lehkým pleskotem vyklouzla jolka. A z ní, jako kartonová postavička v rozkládacím slabikáři, se zvedl člověk, hbitě se rukou chytil kraje mola a s vyčkávavým pohledem upřeným na Bacha přidržel loďku.

Byl to on, ranní host: vysoký Kyrgyz v kožešinové vestě bez rukávů na nahém těle, na hlavě třírohou plstěnou čapku, pod níž ostražitě hleděly úzké šikmé oči, protažené ke skráním. Pórovitá žlutá kůže přilnula k jeho tváři tak pevně, že bylo možné prozkoumat nejmenší záhyby lícní kosti nebo brady porostlé řídkými, ale tvrdými černými vousy. Jedinou baňatou částí tváře byl velký nos, pevně rozplácnutý, s kořenem posunutým na stranu: bylo zjevné, že mu ho kdysi zlomili ve rvačce. Bach si kdovíproč vzpomněl, jak ho matka v dětství strašila: „Přijde Kyrgyz a odnese tě!“

„M-m-m!“ buď pronesl, nebo zahuhlal Kyrgyz – a rychle se posadil.

Myslíte si snad, že jsem se zbláznil?! užuž vykřikl odpověď Bach. Snad si nemyslíte, že s vámi odpluju?!

Avšak jeho tělo, dnes málo poslušné hlasu rozumu, se už opřelo nohou o kraj kotviště, neobratně se odrazilo a seskočilo do rozhoupané loďky. Hůl mu při tom vypadla z ruky, zblůhla do vody a zmizela někde pod molem.

Kyrgyz spustil ruku, jolka se otočila a rychle ji sebral proud. Muž se posadil na sedátko proti Bachovi, popadl vesla a zamířil dál od břehu. Jeho šlachovité ruce se chvílemi zvedaly a svaly mu nabíhaly, vzápětí znovu klesaly a jeho plochá mongolská tvář se hned přibližovala a hned zase vzdalovala. Nehybné oči upřeně hleděly na Bacha.

Ten se zavrtěl na sedátku ve snaze vyhnout se neodbytnému pohledu, ale na malé jole se nebylo kam schovat. Rozhodl se tedy, že se uklidní pozorováním pobřežní krajiny – a až tehdy si všiml, že loďka nepluje podél břehu, ale přes Volhu.

Bach slyšel o koloniích ležících na pravém břehu: Balzer, Kutter, Messer, Schilling, Schwab – všechny se nacházely výše a níže po proudu, kde hornatý reliéf nebyl překážkou na cestě k řece. Ale na náhorní stranu se Bach ani jednou nedostal.

Nedaleko Gnadentalu byl pravý břeh natolik strmý a nepřístupný, že ani v zimě, když byl pevný led, tam nikdo nechodil. Jednou vdova Kochová vyprávěla (věděla to naprosto přesně od nebožky babky Fisherové a ta od ženy rezníka Hauffa a ta zase od švagrové pastora Händela), že tahle oblast byla nebo dodnes je majetkem nějakého kláštera a vstup obyčejným lidem je tam zakázán.

„Promiňte,“ bezradně zamumlal Bach a kroutil si knoflíky u saka. „Kam to jedete...? Kam jedeme?“

Kyrgyz mlčky vesloval a zíral na šulmajstra. Listy vesel se zařezávaly do těžkých vln – u břehu hnědozelených a pozvolna modrajících v hloubce. Loďka plula silnými poryvy vpřed – ani na okamžik nezpomalila, ani o píd se neodklonila z vytyčeného směru. Ohromný masiv protějšího břehu – bělavá skalní stěna, nahoře hustě porostlá tmavě zeleným lesem, zdálky připomínala gigantického hada se zubatým hřbetem, ležícího na vodě – se také neúprosně trhavě přibližoval. Bachovi se v jistý okamžik zdálo, že jolu nepohání úsilí Kyrgyzových rukou, ale přitažlivá síla vycházející z gigantické masy kamení. Shora dolů – od hřebene po úpatí – rozřezávaly úbočí hluboké křivolaké trhliny. Po jejich dnu se pohyboval písečný prach, sjížděl do vody a tenhle pohyb dodával kamenitému povrchu dokonale živé vzezření: hory dýchaly. Účinek zesilovala hra slunečních paprsků, které se chvílemi ztrácely za mraky – trhliny se jednou nalévaly fialovými stíny a prohlubovaly se, podruhé se rozjasňovaly a byly sotva viditelné.

Dřevěné dno loďky zakrátko zavadilo o kameny – jola sebou prudce trhla, když zarazila příď mezi valouny pokryté zeleným slizem. Břeh tu prakticky neexistoval: skalní stěna se ztrácela vysoko nahoře, kdesi pod nebem, a končila srázem. Kyrgyz vykrouzl z loďky a pokynul hlavou k Bachovi, aby ho následoval. Učitelovo srdce zmožené obavami poskočilo, ale už unaveně a neochotně, jako kdyby se smířilo s nepravděpodobností toho, co se tu odehrávalo; Bach se rozpačitě rozhlédl a vyškrábal se z loďky na souš, boty mu klouzaly po vodních řasách a žabinci. Kyrgyz vytáhl loďku z vody – Bach užasl nad silou jeho vyzáblého těla – a schoval ji za velkým hnědým balvanem.

Poblíž se po dně jedné z trhlin protínajících horu odshora dolů vinula sotva patrná pěšinka. Po ní se Kyrgyz vydal – lehce a hbitě, jako kdyby neběžel nahoru, ale dolů ze svahu, který nebyl zase až tak strmý, jak to z dálky vypadalo. Bach klopýtal za ním, přitom si nadával, že se účastní tohohle pochybného dobrodružství, a rukama se chytal za řídké keře. Šplhal úmorně dlouho, neustále padal na kolena a polykal písek odletující od čiperných Kyrgyzových pat. Nakonec se vydrápal na kraj srázu – zpocený (sáčko a vestu nakonec sundal a nesl v rukou), s rozpálenou tváří a třesoucími se koleny.

Na hranici lesa hora ztrácela svou příkrost a dál zřejmě přecházela v planinu nebo mírné kopce. Ale o tom se mohl Bach jen dohadovat, protože les tu byl hustý. Musel pospíchat, aby neztratil z dohledu Kyrgyzova záda: sám by těžko hledal cestu v tmavé houštině javorů, dubů a osik, dole hojně zarostlých brslenem a šípkovými keři. Nicméně po několika málo minutách se stromy rozestoupily a vykouklo rozlehlé vřesoviště, na němž stála velká usedlost.

Panský dům plul na mýtině jako nějaký koráb: ohromný, dlouhý, se základy na těžkých valounech a stěnami z tak silných trámů, jaké Bach v životě neviděl. Za dlouhá léta roubení ztmavlo, celé ošlehané větrem, štěrbinu se na něm černaly jako mateřská znaménka zatmelená smůlou. Hoblované okenice byly otevřené jen na několika oknech, ostatní byly pevně zavřené. Na vysokánské střeše se čepýřila sláma, ze které vyčnívaly dva mohutné kamenné komíny.

Další hospodářské budovy se schovávaly vzadu: sýpky, přístřešky, prostorný chlév, nízký domeček ledárny, roubení studny. Na zadním dvoře se tyčily hromady beden, povozy, vozíky a sudy, válelo se tam dříví a pokácené stromy; vypadalo to, že tam začínal nějaký sad – stromy za domem byly nízké a řídké, probleskovaly jejich pečlivě nabílené kmeny. Ohradu usedlost neměla – hranici tvořil kraj mýtiny. A lidé tu také nebyli. Dokonce i mlčenlivý Kyrgyz někam zmizel, když se Bach na chvílku otočil.

Všechno působilo dojemem, jako kdyby tu ještě před minutou kypěl život: ve špalku byla zaseknutá sekera s dlouhým

topůrkem, vedle se válelo naštípané dřevo; u vchodu stálo vědro s kouřícím spařeným krmením a vedle něj něčí roztrhané boty; z převržené konve vytékala na zem voda; v ohništi letní kuchyně doutnaly zbylé uhlíky. A nikde nikdo. Jenom na kraji mýtiny se ve větru třepotalo prádlo, občas se vzdouvalo nad šňůrou a vydávalo krátké pleskavé zvuky.

„Dobrý den,“ přistoupil Bach blíž, s námahou rozlepil rty vyschlé nervozitou a obrátil se k lehce pootevřeným dveřím. „Chtěl bych mluvit s panem Udem Grimmem.“

Chvíli počkal a pak vystoupal na verandu. Dlouho a schválně nahlas šoupal nohama o hranu prkenného prahu a odstraňoval si bláto z podrážek. Zatáhl za kliku směrem k sobě a vykročil do tiché temnoty.

Vonělo tu horké a tučné jídlo: Bach vešel do kuchyně. U zdi se tyčila bílá pec, na které stály vyrovnané kotle a kotlíky, hliněné hrnky, cedníky, soudky, žehličky, konvice na kávu, tácy, strojky na plnění klobás a další kuchyňské náčiní. Vedle visela na stěně z trámů nenatřená police na nádobí, na ní se černaly řady jednoduchých, hrubě tvarovaných misek, svazky lžiček a naběraček, klikyháky železných nůžek. Všude – na porcovacím stole, na židličkách, a dokonce i na parapetech – něco stálo nebo leželo: rozmanité hrnce a pánve, hrnky s mlékem a medem, vály s připravenými noky, nad kterými vířil lehký oblak moučného prachu, mlýnky na maso se svěšenými stužkami mletého masa, mašlovačky, nakrájené bylinky, rybí hlavy a vaječné skořápky. Ani tady nikdo nebyl. Pouze ze sousední místnosti oddělené od kuchyně nikoli dveřmi, ale lehkým hadrovým závěsem se ozývalo zvučné praskání.

Bach šel za tím zvukem: tiše zaškrábal na masivní trámy dveřního rámu – nikdo se neozval; odhrnul závěs a ocitl se v obývacím pokoji, prostorném jako sýpka. Celý jeho střed zabíral stůl z fošen, zaplněný takovým množstvím vybraných lahůdek, že by pravděpodobně stačily osslingskému obrovi z prastaré saské legendy. Za stolem seděl mohutný člověk a hltal. Jídlo si strkal do úst rukama a nezdržoval se používáním příboru, ten ležel čistý vedle talíře. Hlasité praskání vycházelo z jeho mohutných čelistí, které rozmělňovaly potravu.

Na tomto výjevu nebylo překvapivě nic zvráceného. Naopak, kvetoucí vzhled hospodáře překypujícího energií se k tomuhle opulentnímu stolu a každému pokrmu na něm hodil natolik, že celá kompozice působila, jako by byla vytvořena bujnou fantazií nějakého malíře: načisto vyholená hlava muže se leskla přesně jako nadýchaný pšeničný chléb uprostřed stolu, potřebný vaječným žloutkem a dozlatova upečený v peci; velkolepé tváře hrály růžovou barvou jako šunka vyskládaná na talířku v tlustých vlhkých plátcích; drobné tmavé oči měly naprosto stejný odstín jako fíky v láhvi s likérem; velké bílé uši, které bojovně trčely do stran, podivuhodně připomínaly vařené taštičky přetékaající z hluboké mísy. Prsty tlustými jako párky nabíral ten muž kysané zelí ze soudku a vkládal si ho do úst a přitom se jeho rozčuchané vousy a brada tolik podobaly tomuhle zelí, že Bach nejdřív zamžoural, protože si myslel, že ho šálí zrak.

„Moje dcera je husa,“ pronesl člověk namísto přivítání a pokračoval ve žvýkání a nijak se neobtěžoval, že by Bacha pozval ke stolu. „Udělej to tak, aby to nebylo vidět.“

Bach si všiml, že stůl je prostřený pro dva, ale neodvážil se přisednout. Odkášlal si a upravil si sáčko, když cítil, jak mu zakručelo v prázdném bříše: šulmajstr si dnes lámal hlavu nad tajemným dopisem a vůbec neobědval.

„Vy jste Udo Grimm?“ ujistil se raději.

„Nojo, pánbůh nejsem,“ přitakal hospodář a bral si z pánve kousky brambor opečených na sádle; pánev syčela a prskala, ale Grimmovy prsty se ani nezachvěly.

„Kolik je vaší dceří?“ Bach si všiml na stole několika druhů klobás – studené játrovky s fialovým nádechem; horké, pečené v šupinách nazlátých škvarků; a šunkové – a najednou kdovíproč ucítil v ústech slanou chuť.

„Na Letnice jí bude sedmnáct.“

Grimm skončil s masitými jídly a přešel ke sladké polévce s melounovým medem, ve které plavaly ostrůvky sušených hrušek, jablek, višňí a hrozinek. Lžice přitom zůstala ležet na stole. Grimm usrkával polévku přes okraj talíře, který držel podle tatarského zvyku v roztažených prstech jako čajový podšálek.

„A ona, jak jste se ráčil vyjádřit...“, Bach polkl velkou slinu, která mu bránila v řeči, „... nevyuniká bystrým rozumem. Nakolik se projevuje tenhle její neduh?“

„Řekl jsem, že je to husa!“ a Grimm procítěně vyplivl višňovou pecku, která mu uvízla mezi zuby – Bach sebou překvapením trhl, ale pecka prosvištěla kolem a poskakovala po hliněné podlaze někde v odlehlém koutě. „V hlavě má prázdno! Jenom chůviny pohádky a k tomu babské vrtochy. Kdo si takovou vezme za ženu? Zdejší moulové by ji brali, na to dám krk, ale v říši si ji nikdo nevezme ani s věnem. Ne, v říši se takové nezbavím...“

Kolonisté označovali po německém způsobu jako říši Německo.

„Vy se chystáte emigrovat,“ uzavřel to opatrně Bach. „Jak brzo?“

„Ty jsi učitel? Tak uč!“ Grimm položil s klepnutím prázdný talíř na stůl a Bach sebou opětovně trhl. „Na pokládání otázek jsem sám přeborník! Nauč moji dceru krásně a plynule mluvit! A když ne mluvit, tak aspoň rozumět! Mlčenlivá žena je ještě lepší! Ale ať aspoň trošinku kapíruje – i to bude stačit. Mně se uleví a ty budeš mít v kapse penízky!“

Grimm uchopil měkkou vafli, pleskl s ní do talířku s medem, nacpal si ji do pusy a rukou si sbíral ze rtů vláčné medové nitě.

Račte se chovat slušně, pane neotesanče, jinak je náš rozhovor u konce! měl sto chutí vykřiknout Bach, a zároveň dokonce mírně praštit rukou do stolu; ale místo toho jenom sklopil oči a rukama přešel po nohavicích, uvnitř zápasil s narůstajícím pobouřením.

„Tak vy si tedy přejete, abych vaši dceru učil *vznešené němčině*,“ shrnul po chvíli lehce se chvějícím hlasem. „Mohu se v tom případě seznámit s žačkou?“

„Přijed' zítra se svými fidlátky: knihami, tužkami (nebo čím si tam na hodinách čmáráš po nose). Začneš hodinu a seznámíš se.“ Z velké těžké láhve z bílého skla si Grimm nalil do skleničky kalný malinový likér; pak se upřeně podíval na Bacha a nalil ho i do druhé sklenky. „Souhlasíš?“

„Pane Grimme, známe se tak málo, přesto bych vás rád požádal, abyste se vyhnul familiárnosti a mluvil se mnou...“

„Souhlasíš?“ skočil mu do řeči Grimm, vstal a podával Bachovi sklenici.

Bach sklenici vzal (ach, jak silně likér voněl! Nadechni se, a jsi opilý), škulbl ramenem, neurčitě svrástil obočí; nakonec nebyl s to dál vydržet upřený Grimmův pohled a přál si co možná nejdřív ukončit tohle ne moc příjemné setkání. Váhavě pohnul bradou, jako kdyby chtěl osvobodit krk z příliš tuhého límce. Zmíněný pohyb společně s trýznivou grimasou si bylo možné vyložit nejrůznějším způsobem, ale Grimm, který neměl ve zvyku příliš přemýšlet, ho považoval za jednoznačný souhlas: sklenky zvonivě cinkly a stvrdily dohodu. Bach, rozpačitý z tak překotného vývoje událostí, pozvedl svou sklenku ke rtům a lačně vylil chladnou tekutinu do vyprahlého hrdla.

A v tom okamžiku se kolem cosi změnilo. Snad byl likér příliš silný nebo byl vyhladovělý Bach, nezvyklý na nápoje sloužící k obveselení, příliš slabý – ale usedlost, do té chvíle nevlídná a pochmurná, se najednou probudila a naplnila životem: za oknem se mihla něčí silná záda, ze dvora se ozvaly údery sekery a bečení ovcí, práskly vchodové dveře – někdo přešel po kuchyni a ztěžka šoupal nohama, skřehotavý stařecký hlas se zeptal:

„Mám donést samovar?“

„Později,“ odpověděl Grimm.

Sundal ze zdi dlouhou zahnutou dýmku, otočil se k oknu a začal ji pěchovat tabákem. Bach pochopil, že návštěva je u konce, a vyšel ven. Nebyl ani trochu rozpačitý z hospodářova zvláštního chování: lidé a zvuky se vrátili do světa a naplnili jeho duši veselím, vlastní obavy se ukázaly být pošetilé a směšné, a dokonce hlad, který ho poslední hodinu trápil, se kamsi vytratil a vystřídala ho příjemná lehkost a tělesná svěžest.

Stařena rejdicí v kuchyni, hubená jak podzimní krušino-vý keř, se na Bacha ani nepodívala – připsal to na vrub její taktnosti. Znamý Kyrgyz, který čekal na zápraží, mu už nepřipadal tak strašlivý a usedlost se mu zdála útulná: čeledíni snaživě pobíhali po dvoře, aniž zvedli zrak nebo otevřeli pu-su (všichni měli drsné asiatské tváře a stěží se dali jeden od druhého rozeznat); pod nohama se pletla drůbež, rozmanitá

a hlučná – husy, kachny, a dokonce pár bažantů s dlouhými pruhovanými ocasy; v ohradě dupali kopyty koně – dobře živení, s lesklými hřívami; a stromy za domem byly obsypané květy velkými jako pěst, růžovými a bílými – voněly tak pronikavě, že na jazyku byla cítit medová chuť budoucích jablek.

Les, přes který šel Bach s Kyrgyzem nazpátek, nevypadal už jako divoký prales, ale jako jarní světlý hájek. Kráčet jím byl požitek a příjemné myšlenky tohle potěšení mnohonásobně zesilovaly: nadcházející hodiny se slečnou Grimmovou se jevíly jednoduché, avšak prospěšné, odpovídající ušlechtilému učitelskému poslání, navíc se zdálo, že budou finančně zajímavé. Brzy si Bach povšiml, že ho nohy po pěšince nesou zvláštním způsobem – každým krokem překonával vzdálenost pěti a někdy i deseti aršínů – takže se na úbočí ocitl během chvilky.

Pohled z výšky, který se před ním rozprostřel, byl naprosto úchvatný a Bach strnul a zapomněl, kdo je a kde je: před ním se rozprostírala Volha – oslnivě modrá, třpytivá, přes celý obzor protkaná odlesky slunce. Šulmajstr měl poprvé před sebou tak obrovský prostor. Svět ležel dole – úplně celý: oba břehy, step v zeleném oparu první trávy i malé říčky, které se po ní klikatily, tmavě modré dálky na krajích horizontu i popelavý orel kroužící nad řekou a hledající kořist. Bach rozpřáhl ruce vstříc tomuhle prostoru, odrazil se od kraje úbočí a – ten okamžik si potom nedokázal jasně vybavit – ale buď slétl dolů jako pták, nebo seběhl jako vítr po pěšince za rychlonohým Kyrgyzem...

Když se Bach nazítří ráno probudil, vzpomněl si, že ho čeká seznámení s novou žačkou, a pocítil nepříjemnou slabost: zuby mu trnuly, usadil se v nich bolestivý chlad, jako by mu čelisti vanul průvan; stejně nepříjemné mrazení ochlazovalo zevnitř žaludek. Bach si pomyslel, že by se měl vymluvit na nemoc a vyhnout se tak pochybnému nápadu, ale náhle v kapsě saka objevil peníze – a nebylo jich málo –, podle všeho mu je včera dal Grimm jako zálohu, třebaže chvíle předání učitelovi úplně vypadla z hlavy. Nebylo tedy možné odmítnout.

V domluvený čas čekal Bach u přístaviště, zmučený trémou z nadcházející vyučovací hodiny. Pod paží držel svazek Goetha, učebnici němčiny a hromádku papírů na procvičování psaní. Rozhodl se, že si pod sako oblékne čistou, a dokonce vyžehlenou košili – i přes otcovu výstřednost mohla být jeho dcera mnohem náročnější na dodržování společenských norem.

Nikdy předtím nemusel Bach dávat soukromé hodiny dospělým dívkám. Obával se, že pouhý posměšný pohled fräulein Grimmové nebo nerozvážné slovo ho mohou přivést do rozpaků – bude se příliš červenat nebo dostane záchvat koktání –, a proto se rozhodl, že bude na žačku přísný. Umínil si také, že se jí při vyučování nebude dívat do očí (dívký mají občas oči až strach pohledět), že se na ni dokonce vůbec nepodívá a bude výhradně pozorovat krajinu za oknem nebo se v krajním případě dívat do stropu. Je lepší vypadat lhostejně a odměřeně než směšně. Připravil si několik frází, které měly navzdory domácké atmosféře navodit přísné prostředí. Nevymyslel je sám, vypůjčil si je z lexikonu pastora Händela. Takto připravený se posadil do Kyrgyzovy ložky, která připlula včas, brumlal si ty fráze usilovně pod vousy a snažil se zvolit co nejpůsobivější intonaci.

Cesty si nevšímal – byl ponořený do příprav na setkání. Když stoupal srážem, zadýchal se už méně než včera. I les dnes vypadal poklidně. Dokonce i usedlost působila přívětivě a byla plná lidí. Hospodáře vidět nebylo. Kyrgyz doprovodil Bacha do obývacího pokoje, který předtím vypadal jinak, takže poznat v něm včerejší jídelnu bylo obtížné.

Mohutný jídelní stůl někam zmizel (Bach se v duchu po-divil, kam dokázali vynést předmět, který měl větší rozměry než dveřní i okenní otvory). Na místě stolu se tyčil plátěný paraván oddělující dobrou polovinu místnosti. Před ním stála dřevěná židle s vyřezávaným opěradlem. Včerejší stará kuchařka seděla tady, u okna, pohodlně usazená na nizoučké stoličce a před sebou měla kolovrat natřený na jahodový odstín. Jeho kolo se točilo a vrčelo a vrhalo na dřevěné stěny rudé odrazy. Stařena se dlouhými pařáty dotýkala svazku koudele z velkého koše poblíž, přibližovala ji k otáčející se rohaté

cívce před nosem, rozdírala ji na tenkou, sotva viditelnou nit a přitom si chvílemi slinila ukazováček. Čas od času padaly z pootevřených úst na pruhovanou zástěru stříbrné pramínky, až se zdálo, že příze se nesouká z vlny, ale jenom ze stařeniných slin. Sudička pracovala bez bot – zpod modré vlněné sukně vyčnívalo bosé chodidlo, které intenzivně šlapalo na pedál kolovratu. Bach měl dojem, že stařena má na noze víc než obvyklých pět prstů, ale kostnatá noha se pohybovala tak rychle, že nebylo možné se o tom přesvědčit. Učitel pozdravil, ale stařena ho přes vrzání kola stěží slyšela: hlava s maličkým bílým čepcem se ani neotočila.

Bach se neodvážil vstoupit za paraván, který tu očividně postavili s nějakým úmyslem, položil svoje knihy na židli a čekal, mezitím si prohlížel na zdi širokou vitrínu s tuctem hospodářových dýmek: jantarově žluté z jabloně, sytě růžové z hrušně a švestky, tmavě šedé z buku; každá přinejmenším loket dlouhá.

„Přijel jsi učit, tak uč – neulejvej se!“ ozvalo se najednou za jeho zády hlasité okřiknutí.

Bach sebou trhl a otočil se: mohl by přísahat, že rozhněvaný hlas patří stařeně, ale ta se věnovala pořád práci s pohledem zabořeným do otáčející se cívky před nosem.

„Promiňte, jsem připraven,“ obrátil se nicméně k ní. „Ale k výuce jen učitel nestačí. Je potřeba rovněž žákyně. Kde je?“

„Tady,“ ozval se sotva rozeznatelný hlas za paravánem – tak tenký, že by se dal snadno považovat za dětský.

„Ráčíte žertovat, fräulein?“ Bach přistoupil těsně k paravánu a pozorně si prohlédl masivní rám, na který bylo natažené nebělené plátno, po obvodu připevněné malými hřebíčky. „Doufám, že chápete: podobné uličnictví je v tak zodpovědné věci, jako je studium, nepřípustné. Okamžitě vyjděte ven a začneme hodinu.“

„Nemůžu ven,“ rozrušený hlas přešel do šepotu. „Mám to zakázáno.“

„V tom případě sem budu nucen zavolat vašeho otce a říct mu o těchto manýrách. Nakolik mohu soudit z našeho nedávného seznámení, je to člověk rázný a nestrpí průtahy…

Co znamená zakázáno? Kdo to zakázal?“ Bach se prošel podél paravánu – tři kroky tam a tři nazpátek –, uvažoval, jestli ho nemá prostě odstrčit stranou a ukončit tu vleklou hru na schovávanou.

„Otec,“ to slovo pronesl hlas opatrně, dokonce s obavou. „Otec to zakázal.“

„Poslyšte...,“ Bach přiblížil tvář k plátěné veřeji a zdálo se mu, že na druhé straně je slyšet lehké rychlé dýchání. „Jak se jmenujete?“

„Klára.“

„Poslouchejte, *fräulein Kláro*. Jste dospělá dívka a zajisté chápete, že vzdělání je komplikovaný proces. Věnovat se mu za paravánem a taktéž při plavání ve Volze, vestoje na hlavě nebo jiným výstředním způsobem – se nepodaří! Nemohu přece učit *vznešenou němčinu* přes tohle oplocení!“ Bach položil dlaně na rám, silně ho uchopil a pokusil se paraván nadzvednout s úmyslem přenést ho do rohu místnosti, ale nedokázal to – konstrukce se ukázala být překvapivě těžká, jenom se lehce zakymácela a Bach se sotva udržel na nohou.

Za paravánem se ozval vylekaný povzdech, vrčení kolovrátku utichlo. Bach, celý nesvůj z vlastní neobratnosti, se otočil – a zabodl oči do nehybného pohledu stařeny: oči vybledlé stářím, stěží rozeznatelné pod prošedivělými řasami a podobající se nokům plavajícím v mléčné polévce, hleděly upřeně a netečně; zkroucené prsty dál neslyšně splétaly už nikoli nit, ale vzduch. Bachovi se udělalo mdlo. Odtáhl ruce z paravánu, otřel si dlaně o sako a ustoupil o krok dozadu. Stařena okamžitě chytla nit, která jí vyklouzla z prstů, a znovu šlápla na pedál, aby roztočila kolovrat.

Bach se chytil za opěradlo židle, asi minutu tak stál a přenášel pohled ze stařeniny bledé tváře, vrásčité jako ještěřčí kůže, na nešťastný paraván a zpět.

Za křídly paravánu se ozval slabý zvuk – buď krátké zašustění papíru, nebo vzlyk.

„No dobře...,“ Bach udeřil dlaněmi do hoblovaného opěradla židle. „Existuje vysvětlení pro tak zvláštní způsob výuky? Možná disponujete nějakým neobvyklým vzhledem? Fyzickým

nedostatkem nebo vadou? Můžete na to vzít jed, že nikdy tuhle vadu nevyužiju, abych vás ranil. Nejde jen o křesťanskou toleranci, která je vlastní každému vzdělanému člověku. Můžete mi věřit, že o utrpení vím své nejen z doslechu a nikdy – slyšíte, nikdy! – si nedovolím způsobit bolest jinému člověku.“

Bach najednou pochopil, že mluví až moc otevřeně: připraven o možnost vidět Kláru obracel se jakoby sám k sobě.

Za paravánem bylo ticho.

„Možná jste jaksí neobyčejně stydlivá? Slibuji vám, že se na vás nebudu vůbec dívat – během vyučování mám ve zvyku prohlížet si učebnice a sešity, nikoli žáky. Pokud budete chtít, budu se od začátku do konce našeho rozhovoru dívat z okna – jenom z okna!“ Bach se začal pomalu zlobit; v nepřítomnosti viditelného společníka jeho rozhořčení vyplouvalo na povrch. „Věřte mi, do toho, jak vypadáte, jakou máte barvu očí, tváře, šaty nebo střevíce, mi nic není! Mě na vás zajímají jediné znalosti, jak správně umíte používat plusquamperfektum a spojovat gramatické časy!“

Za paravánem bylo nadále ticho.

Bzučení kolovratu bylo v tichu tak silné, že měl Bach chuť po něm hodit židli.

„Fräulein Grimmová,“ pronesl s nejpřísnější intonací, jaké byl schopen. „Jsem váš učitel a žádám vysvětlení, proč se naše hodiny mají konat za tak zvláštních okolností.“

Na druhé straně se ozval křečovitý povzdech.

„Otec má strach...“,“ konečně promluvila Klára, ale vzápětí opět zmlkla, obtížně hledajíc slova, „... že když se budu dívat na cizího muže, stanu se nástrojem hříchu.“

„Když se budete dívat na mě?“ Bach překvapením dokonce nevěděl, co na to říct. „Na mě?“

Podíval se na svoje prsty, od včerejšího rána, kdy čmáral perem v dopisu Uda Grimma, pokaňkané inkoustem, a najednou se ho zmocnila taková nezadržitelná radost, že se mu nejdřív zrychlil dech, vzápětí se nezvučně zachichotal se stisknutými rty, jako by se styděl a dusil v sobě smích, avšak každým okamžikem se mu poddával více, až se nakonec rozesmál s doširoka otevřenými ústy.

„Na mě!“ smál se a klesl na židli, přímo na učebnici němčiny a rukou si otíral slzy. „Když se budete dívat na mě..., nádobu hříchů!“

Když se Bach dosyta nasmál, až ho z toho bolelo břicho, popadl dech a uvědomil si, že se už dlouho tak upřímně nepobavil, možná ještě nikdy. Vstal, vzal své knihy, vyndal z kapsy peníze, které včera dostal, a položil je na židli. Ohromený vlastní rozhodností vyšel ven, aby našel Uda Grimma a oznámil mu, že k podobnému pedagogickému experimentu nedal souhlas.

Obešel dvůr, každou chvíli zastavoval čeledíny, které potkal, a vyptával se jich na hospodáře. Kyrgyzové nicméně buď nerozuměli německy, nebo byli vystrašení, nebo snad úplně němí: vrhali na Bacha zamračené pohledy zpod opuchlých víček a beze slova pokračovali ve své práci. Jejich netečné tváře přitom zůstávaly strnulé: tenké rty vysušené větrem se nerozvíraly, vrásky na hnědých čelech se nezvedaly.

„Pane Grimme!“ Bach, dopálený dlouhým hledáním, zakřičel tak hlasitě, že se sám polekal síly svého hlasu. „Pane Udo Grimme, já odcházím! Sežeňte si pro svou dceru jiného učitele!“

Jen ovce z ohrady mu odpověděly nesourodým bečením. Když Bach mezi čeledíny nenašel svého průvodce, rozhodl se, že půjde na břeh a bude čekat tam: neměl chuť zůstat déle na tomhle podivném statku. Pod paží sevřel svazek Goetha, vztekle kopl do polínka válejícího se pod nohama (které se však ukázalo být dost těžké a noha ho pak ještě dlouho bolela) a vydal se po pěšince do lesa.

Cesta byla známá. Keře brslenu se ježily jako ježci. Podsadité duby se objímaly – ovíjely větvemi vlastní kmeny. Tu a tam se na kmenech jako rozevřená ústa černaly dutiny, ze kterých občas vystřelovaly mrštné stíny: buď veverky, nebo kuny, nebo ještě něco jiného... Každý záhyb pěšinky Bach poznával, přesťo šel kdovíproč dlouho – možná půl hodiny, možná i hodinu.

Začal tušit nějakou nepříjemnost. Zpočátku se uklidňoval myšlenkou, že cesta s průvodcem se zdá vždycky kratší a snadnější. Potom připustil, že přece jen trochu odbočil ze správného směru: není těžké se splést v málo známém místě. V každém

případě měl co nevidět sejít k vodě, od které ho dělila maličkost – tenký pás pobřežního houští.

Přidal do kroku. Pak si zastrčil knihu za košili a rozběhl se, klouzal po mastné hlíně. Kolem něj se jako předtím míhaly známé obrazy. Bach poznával naježené štětiny božího dřevce po krajích cestičky. Mohutnou lípu rozštípnutou od špičky ke kořenům rovněž poznával. Ztrouchnivělý pařez ztrácející se v rozčepýřené homoli mraveniště také poznával, čert to vem! I uschlou břízu poznával – až po její poslední drsný suk. A břeh pořád nikde! Slunce na obloze také nebylo: obloha se zakryla clonou mraků a určit polohu slunce, a tedy i čas, bylo nemožné.

V poklusu vytáhl Bach z kapsy saka kapesní hodinky – stály. Poprvé od té doby, co je koupil, přestaly jít. Na chvilku se zastavil, potřásl mosaznými cibulemi a přiložil si je k uchu: netikaly. Bylo slyšet jen sténání větví kolem – táhlé a úmorné. Ohlédl se: všude úplně cizí les. V neznámé houštině se kupí popelavé kmeny, popraskané a vrávorající na všechny strany jako opilci. Dole se ježí trny hustého ostružiní – na haluzích visí cáry loňského chmelu. Jeden z nevábnych pařezů se podobá stařeně sedící za kolovratem. Bach s námahou odtrhl pohled od pařezu-stařeny a vyrazil – už se nerozhlížel a rukama si zakrýval obličej před větvemi, které se proti němu napřahovaly, cítil, jak mu z hloubi břicha ke krku stoupá těžká, mrazivá nevolnost.

Běžel, dokud mu v plicích stačil vzduch. Hrdlo měl rozžhavené, každý nádech ho pálil. Zesláblýma nohama sotva pletl, brodil se mokrou hlínou. Jedna noha se znenadání zachytila špičkou o vyčnívající spleť kořenů – a Bachovo tělo, rozehřáté a sotva popadající dech, vyletělo dopředu. Čelo dutě narazilo na něco studeného a kluzkého; cosi velkého a tvrdého jako kámen ho udeřilo do hrudi a do stehů; lokty a kolena téměř současně vylétly do vzduchu, jako by se měly oddělit od těla.

„Á-á-á!“ zakřičel šulmajstr s touhou zastavit trýznivou bolest, která mu rvala tělo na kusy.

Otevřel oči – ležel tváří na plochem kameni, v rokli plné klád a kořánů. Povrch kamene byl mazlavý od zeleného mechu a krve kapající Bachovi z nosu. Chytil se za šlahouny ostružinových

keřů, chtěl se přitáhnout, a do dlaní se mu zapíchny trny; zahrabal nohama, jimiž se opíral o nějaké pahýly větví – holeně ho okamžitě začaly nesnesitelně bolet, jako by je měl potlučené. Bolest to byla příšerná.

Bach cítil pod žebry rychlé a těžké údery srdce, proklínal celý tenhle les, tuhle jámu, tyhle klády, přes které bylo utrpení lézt, čelem se přitiskl k chladné mechovitosti kamene a nabral dech. Najednou ucítil, že mech změkl. Ne, ne mech – povrch kamene se pomalu muchlal pod tíhou jeho hlavy jako polštář, který každou vteřinou měkne víc a víc; a kámen byl náhle na dotek jako prachová peřina, potažená ne mechem, ale hebkým sametem. Bach se chtěl nadzvednout, natáhl ruce, ale neměl se o co opřít dlaněmi – probořily se do země zasypané zetlelým listím a ztrouchnivělými kořeny jako do sypkého písku. Chtěl se odstrčit od kmenů, které mu nedávno působily bolest tvrdostí a ostrostí větví –, začal hrabat nohama v něčem hustém a mazlavém, jako by plaval v rosolovitém moři.

Zavrtěl hlavou, jako by nevěřil vlastním očím: okolní svět se roztékal jako sádlo na pánvi. Předměty ztrácely obrysy, rozplývaly se a stékaly po úbočích rokle: mohutné klády, valouny, mechem obrostlé kmeny, spletence kořenů, zetlelé listí. Barvy se mísily a přecházely jedna v druhou: černě země a červeň listí, stromová šed' a zeleň mechu – všechno teklo pomalu dolů. Bach se začal zoufale zmítat, snažil se nahmatat aspoň něco pevného, ale nic pevného tu nebylo, jen samé měkké těsto z klád, kamenů a kmenů stromů. Bach se topil v polomu, neodvratně a děsivě – jako moucha v medu, jako motýlek v tajícím vosku svíčky.

„Pusť mě! Prosim!“ zavřeštěl, natáhl krk vzhůru a přitom cítil, jak ho každý pohyb stahuje hloub a hloub; nakonec zapomněl všechna slova – začal kňučet jako zvíře.

V očích se zhouplo nízké nebe probodnuté větvemi stromů. I ono tálo, kanulo po kmenech, zapalovalo svět svrchu: zářivé proudy stékaly z výše po dubech a javorech a barvily je na bílo. Bachův pohled ulpěl na téhle bílé barvě v dáli – sotva viditelné, ukryté za hustým laťkovým plotem z hnědých stromových hřbetů –, zachytil se pohledem jako za háček, protože se

neměl jinak čeho chytit. Vrhł se k němu z posledních sil, začal se sápat lokty a koleny, zoufale si přál jen jedno – znovu ucítit pevnost doteku, bolest úderu.

Pod dlaní pravé ruky se najednou objevilo něco šupinatého – buď šiška, nebo kousek kůry stromu – objevilo se a vzápětí to zmizelo kdesi v rosolovitých hlubinách. Potom ho něco škráblo na krku: kořen? Ostružinový šlahoun? Něco ho bodlo do břicha... Bach zápasil jako ryba v síti – a okolním rosolem pozvolna prostupovala ztracená předmětnost světa – pozvolna, jako vyráží loňská tráva přes tající dubnovou závěj. Klestí a kmeny stromů a po nich hlína a kameny získávaly svou dřívější pevnost, tvrdost a ostrost. Bach se něčeho chytal a o cosi se opíral, činil se rukama i nohama – plazil se a užíval si bolest z každého úderu, z každé do boku zapíchnuté větvičky, z každého ostnu zabodnutého do čela. Jako předtím natahoval krk vzhůru – díval se na tu bílou spásnou barvu. Sluneční paprsek, který se prodral mraky, ho udeřil do tváře, popálil oči přivyklé šeru rokle, ale Bach oči nepřimhouřil – bál se, že bílou barvu ztratí. Plazil se dál – a brzy se ocitl vedle jabloňového kmene nabíleného vápnem.

Tváří se přitiskl k drsné kůře s hrudkami vápna a třel se o ni do chvíle, dokud mu na zubech nezavržala křída. Posadil se, opřel se zády o kmen a vydýchal se. Kolem uviděl další jabloně: natřené kmeny – jako svíce na černém pozadí země. Velký udržovaný sad ubíhal do dále; nad hlavou se jako oblaka chvěly koruny obsypané bílými květy a zelenými jazýčky nových lístků.

Bach neochotně vstal. Dlaněmi rozdrásanými do krve hladil nabílené kmeny. Vlekl se sadem a všechno mu docházelo. Brzy došel k domu hospodáře – z druhé strany. Nikdo na něj nezavolal. S námahou prošel usedlostí a vystoupal na verandu.

Rudé kolo se otáčelo jako předtím, stařena splétala přízi. Bach si ani neočistil boty a došoural se doprostřed obývacího pokoje. Na stole zahlédl bankovky, které tam položil, a smetl je rukou – pomalu se rozletěly po podlaze. Posadil se na židli.

„Vy jste ještě tady, Kláro?“ zeptal se unaveně.

„Ano,“ ozvalo se tiše za paravánem.

„Propusťte mě.“ Každé slovo vyslovoval Bach s obtížemi: jazyk a rty se sotva pohybovaly, musel se namáhat, aby přehlušil bzukot kolovratu. „Slyším ve vašem hlase, že jste hodná dívka. Buďte milosrdná, nezhřešte. Máte před sebou dlouhý život, bude těžké ho žít s hříchem...“

„Nerozumím vám,“ ozval se vylekaný, sotva rozeznatelný šepot.

„Ne, to já nerozumím!“ rozkřikl se Bach ke svému překvapení. „Nerozumím, co to všechno znamená! Všechny ty podivné hanebnosti, kterými je prošpikován váš dům! Ti němí Kyrgyzové s prázdným pohledem! Peníze, které se samy objevují v kapse, třebaže jsem je nepřijal! Cestičky, které vás vodí v kruzích! Tající stromy! Čarodějnice s kolovraty!“ Bach se bázlivě ohlédl po stařeně, ale ta se dál nevzrušeně věnovala práci. „Všechny ty čertovské kejkle a neblahé záhady. Dívky skrývající se za paravány... A co když ho teď shodím?“ osvítila Bacha náhle špatná myšlenka. „Kopnu a převrhnou tu vaši zatracenou zábranu!“

„V tom případě vás otec zabije!“ řekla prostě Klára.

„Bože všemohoucí!“ Bach schoval tvář do dlaní a dlouho seděl a poslouchal hrčení stařenina kolovratu; z nějakého důvodu nepochyboval, že Klára mluví pravdu.

„K čemu vám jsem?“ nakonec zvedl hlavu; jeho hlas ochraptěl a jako kdyby za ty minuty mlčení zvadl. „Je mi dvaatřicet, vůbec nic nemám. Nic si na mně nevezmete a dát vám taky nic nemůžu. Najděte si někoho jiného – mladšího, hezčího, nakonec i bohatšího. V Boha nevěřím, moje duše je vám k ničemu. Jenom to neříkejte pastorovi Händelovi. Ostatně klidně mu to řekněte, mně je všechno jedno... Zmýlila jste se, když jste si na experimenty vybrala mě. Nevím, jak to děláte, tím spíš nevím proč. Prosím jen o jedno: vzpamatujte se. Přinutit mě, abych trpěl, je snadné, ale velkou radost vám to nepřinese: tělo mám slabé a duchem jsem naprosto bezbranný. Jaký má smysl mučit nemocnou myš? Beztak brzy zdechne. Lepší je vybrat si za kořist silné zvíře, to se bude dlouho a statečně

bránit. Právě tohle potřebujete, ne? A já – na všechno zapomenou, přísahám. A i kdyby ne – stejně nemám, komu bych o vás řekl, můj okruh lidí jsem jenom já. Nikdy víc na tenhle břeh nepřipluju, ani se na něj dokonce nepodívám, když budete chtít, nepůjdu se projít ani jednou k Volze...”

„Stejně nerozumím...”

„Co chcete? Řekněte mi to konečně rovnou, buďte milosrdná. Co ode mě, u všech čertů, chcete?”

„Chci se učit. A nic víc...”

„A nic víc!” zopakoval a prohlížel si své dlaně zašpiněné od krve, bláta a vápna. „No dobře. A když s vámi budu mít hodinu – slíbíte mi, že mě večer pustíte?”

„Copak vás tu někdo drží násilím?”

Bach se bolestí mračil, setřepal z rukou zeminu a vápený prach.

„Když odučím hodinu – slíbíte mi, že zavoláte toho Kyrgyze a co nejpřísněji mu nařídíte, aby mě převezl domů?”

„Samozřejmě. Má to tak nakázáno.”

„Nakázal mu to otec,” pochopil už bez napovídání Bach; přejel si po rozčuchaných vlasech a objevil v nich zachycenou větvičku, kterou hodil pod nohy; rukávem saka si otřel tvář. „Dobře, fräulein, račte se věnovat studiu...”

A tak začali. Nejdříve se Bach rozhodl prověřit znalosti Kláry Grimmové – a došel k závěru, že jsou zcela nicotné. Dívka byla i přes veškerou něhu v hlase a taktní chování hloupá jako divoška z afrického kmene. Z celého zeměpisu si zapamatovala jen dvě země – Rusko a Německo, a taktéž jednu řeku – Volhu; přičemž tahle řeka podle Klářina názoru spojovala oba státy, takže z jednoho do druhého bylo zcela možné se přesunout za pomoci plavebních prostředků. Ostatní svět si Klára představovala jako temný mrak obklopující známé země – za hranice volžského břehu dívčiny znalosti nesahaly. O složení hlubin země a v nich se nacházejících užitečných surovin měla naprosto mlhavé ponětí, stejně jako o nebeských sférách – jak ve vědeckém, tak v náboženském smyslu. Duchovně byla vzdělaná, ale katechismus znala slabě (pastor Händel by byl zděšený, kdyby slyšel o osudech Adama a Evy nebo o útrapách